

Шпілярович В.В.

кандидат юридичних наук

викладач кафедри кримінального права

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ІНСТИТУТ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ОКРЕМИХ ДЕРЖАВ РОМАНСЬКОЇ ГРУПИ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Стаття присвячена дослідженню та аналізу інституту заходів безпеки за кримінальним законодавством окремих держав романської групи романо-германської правової системи. Зокрема, автором констатується, що наукове осмислення зарубіжного кримінального законодавства дає можливість краще зрозуміти власне кримінальне законодавство, бо очевидно, що достоїнства і недоліки останнього найбільш рельєфно проявляються саме при порівнянні його з іноземним законодавством. Більше того, знання зарубіжного кримінального законодавства дозволяє використати позитивний досвід інших держав і одночасно уникнути помилок при вирішенні відповідних питань у національному кримінальному праві.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, заходи кримінально-правового характеру, заходи соціального захисту, «небезпечний стан» особи, кримінально-правові заходи безпеки.

Постановка проблеми. Наукове осмислення зарубіжного кримінального законодавства дає можливість краще зрозуміти власне кримінальне законодавство, бо очевидно, що достоїнства і недоліки останнього найбільш рельєфно проявляються саме при порівнянні його з іноземним законодавством. Знання зарубіжного кримінального законодавства дозволяє використати позитивний досвід інших держав, зблизити з ним внутрішнє кримінальне законодавство і таким чином уникнути помилок при вирішенні відповідних питань у національному кримінальному праві, оскільки сучасні процеси інтеграції з необхідністю передбачають і певну уніфікацію права різних держав. Зважаючи на наведене, у цій статті розглядається інститут заходів безпеки за кримінальним законодавством окремих держав романської групи романо-германської правової системи.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Доцільно зазначити, що частково дослідженням інституту заходів безпеки за кримінальним законодавством окремих держав займалися такі зарубіжні та вітчизняні учені, як М. Ф. Гарєєв, К. М. Карпов, С. Г. Келіна, І. Д. Козочкін, Н. Є. Крилова, Н. Ф. Кузнєцова, Є. Д. Медведєв, Т. В. Непомнящая, О. С. Пунігов, І. М. Горбачова, В. К. Грищук, І. В.

Красницький, А. В. Савченко, М. І. Хавронюк тощо. Однак не всі зазначені вище учені вивчали кримінально-правові заходи безпеки саме держав романської групи романо-германської правової системи.

Мета статті. У зв'язку з цим метою статті є комплексне дослідження та формулювання власних висновків з урахуванням відповідних надбань науки кримінального права щодо сутності та значення заходів безпеки за кримінальним законодавством окремих держав романської групи романо-германської правової системи.

Основні результати дослідження. Інтернаціоналізація злочинності, інтереси міжнародного співробітництва у сфері забезпечення законності та правопорядку, прав і свобод людини і громадянина обумовлюють науковий інтерес до стану та перспектив розвитку кримінально-правових інститутів зарубіжних держав, зокрема інституту заходів безпеки. Варто зазначити, що у різних державах світу законодавче регулювання кримінально-правових заходів безпеки є неоднаковим. Це пояснюється тим, що розробка чи вдосконалення кримінального законодавства конкретної держави здійснюється із урахуванням особливостей власної правової системи, менталітету, а також специфіки існуючої системи заходів кримінально-правового характеру. А зараз більш детально про інститут заходів безпеки

окремих держав романської групи романо-германської правової системи.

Королівство Іспанія. У розділі IV Книги I КК Королівства Іспанії від 23 листопада 1995 року передбачені заходи безпеки, які поділяються на два види [1, с. 118]:

1) пов'язані з позбавленням волі (поміщення особи до психіатричного, відновлювального або спеціального виховного центру (ст. ст. 101–103 КК));

2) непов'язані з позбавленням волі:

а) професійна дискваліфікація;

б) виселення з національної території іноземців, які перебувають у країні без законних підстав;

в) зобов'язання проживати у певній місцевості;

г) заборона проживати у певній місцевості;

г) заборона перебувати у певній місцевості, відвідувати певні місця чи території, спортивні чи культурні заходи, місця, де продають алкогольні напої чи грають в ігри;

д) опіка і нагляд з боку родича;

е) позбавлення права на керування транспортними засобами;

є) позбавлення ліцензії на зброю;

ж) заборона наближатися до потерпілого, його родичів чи інших осіб, визначених судом;

з) обов'язок пройти лікування;

и) обов'язок долучитися до освітніх, культурних, виховних, програм підвищення професійної кваліфікації чи сексуальної освіти тощо.

Доволі цікавим є те, що КК Королівства Іспанії одночасно визначає позбавлення певних прав і як покарання, і як заходи безпеки, де під час призначення як заходу покарання обов'язковою умовою їх застосування є засудження особи за вчинений злочин, а у застосуванні як заходу безпеки – незалежно від притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Іспанським кримінальним законодавством передбачається можливість застосування заходів безпеки замість покарання або поряд із покаранням. Зокрема, застосування зазначених заходів замість покарання обумовлюється вчиненням суспільно небезпечного діяння неосудними особами, особами, що перебувають у стані сильного алкогольного отруєння, наркотичного або токсичного одурманення чи абстиненції, якщо суд зробить висновок про можливість вчинення ними нового суспільно небезпечного діяння [2, с. 51] або у разі, коли покарання, яке до них слід

застосувати, не є позбавленням волі. Водночас захід безпеки не може бути більш суворим, ніж покарання, що призначається за вчинення відповідного злочинного діяння, і не може перевищувати межі, необхідні для попередження кримінальної небезпеки, створюваної особою (ст. 6 КК Іспанії) [1, с. 19]. Усім іншим особам заходи безпеки можуть бути призначені у поєднанні із покаранням.

Підставою застосування заходів безпеки за кримінальним законодавством Королівства Іспанії є наявність у особи так званого «небезпечного стану», який обумовлюється, по-перше, вчиненням нею злочину; по-друге, суд, урахувавши відомості про таку особу та характер вчиненого нею діяння, може зробити висновок про здатність цієї особи вчинити нові злочини (ст. 95 КК Іспанії) [1, с. 78].

Французька Республіка. КК Французької Республіки від 22 липня 1992 року термін «заходи безпеки» не вживає, але під ними розуміє «заходи контролю», «заходи допомоги та виховання», метою яких є ресоціалізація засудженої особи [3, с. 117], зокрема усунення «небезпечного стану», у якому особа, що вчинила суспільно небезпечне діяння, перебуває [4, с. 39]. На основі аналізу положень французького кримінального законодавства до заходів безпеки в їх традиційному розумінні французькі юристи відносять [5, с. 168]:

1) заходи безпеки, що застосовуються до малолітніх, які вчинили суспільно небезпечне діяння;

2) заходи медичного характеру, що застосовуються до неосудних, наркоманів, алкоголіків;

3) заходи безпеки, що функціонують під видом покарання (заборона проживати в певній місцевості);

4) заходи безпеки, що функціонують в адміністративно-правовому режимі (адміністративне закриття закладу, де було вчинено порушення законодавства про використання наркотичних засобів, примусове лікування хворих на венеричні захворювання);

5) заходи безпеки, що функціонують у межах відстрочки виконання або призначення покарання з приміщенням у режим випробування).

Італійська Республіка. Передбачає заходи безпеки також КК Італійської Республіки від 19 жовтня 1930 року (розділ VIII Книги 1), які поділяються на [6, с. 78]:

1) особисті:

а) пов'язані з позбавленням волі (поміщення до сільськогосподарської колонії чи робочого будинку, утримання у будинку лікування і нагляду, у будинку божевільних або судовому реформаторії для неповнолітніх);

б) непов'язані з позбавленням волі (віддання під нагляд, заборона проживати у певних місцях – комунах чи провінціях, заборона відвідувати ресторани і місця публічного продажу спиртних напоїв, вислання іноземця за межі держави);

2) майнові – конфіскація речей, які слугували чи були призначені для вчинення злочинного діяння або становлять прибуток від нього.

Зазначені заходи можуть бути застосовані до засуджених поряд із покаранням, а також до неосудних, неповнолітніх та інших осіб, яким покарання не призначається.

Відповідно до положень ст. 202 КК Італійської Республіки, заходи безпеки, як правило, застосовуються тільки до суспільно небезпечних осіб, які вчинили діяння, передбачене законом як кримінальне правопорушення, але у зазначених законом випадках можуть бути застосовані й до суспільно небезпечних осіб за вчинені ними діяння, які не передбачені законом як кримінальне правопорушення [7, с. 561]. Поняття суспільної небезпеки особи закріплено у ст. 203 КК Італійської Республіки, яка, «з точки зору кримінального закону, суспільно небезпечною визнає особу, включаючи й таку, що не підлягає покаранню, що вчинила одне із діянь, зазначених у КК, за наявності ймовірності вчинення нею нових діянь, передбачених законом як кримінальних правопорушень» [7, с. 561]. Зокрема, при визначенні суспільної небезпеки особи, її схильність до вчинення кримінальних правопорушень визначається з урахуванням

мотивів вчиненого злочину, характеру злочинця, його поведінки під час і після вчинення правопорушення, а також поведінки і життя до вчинення кримінального правопорушення, притягненням до кримінальної та іншої юридичної відповідальності в минулому [7, с. 561, 562].

Під заходами безпеки італійський законодавець розуміє «заходи соціального захисту, передбачені для здійснення превентивної функції як у випадку застосування поруч із покаранням, так і у випадку окремого їх застосування» [6, с. 155]. Тобто метою їх реалізації є спеціальна превенція, оскільки спрямовані на нейтралізацію суспільної небезпеки злочинця, створюючи перешкоди для вчинення ним злочинних діянь у подальшому.

Під час призначення зазначених заходів обов'язково враховуються особисті, сімейні та соціальні умови життя правопорушника [7, с. 561].

Висновки. Таким чином, підводячи підсумки з усього вище наведеного, слід зазначити, що інститут заходів безпеки уже давно добре відомий багатьом державам світу і цим заходам відводиться важлива роль у сфері протидії злочинності. На жаль, у нашій державі заходи безпеки у сфері кримінально-правової політики України, як самостійний вид профілактичного впливу, досі не визнаються і, мабуть, через це дотепер не отримали належного закріплення у законі України про кримінальну відповідальність. Свідченням цього є те, що на сьогодні у Загальній частині чинного КК України немає жодної норми, не кажучи про окремий самостійний інститут, яка визначала б поняття, систему, мету та підстави застосування відповідних заходів.

Список використаних джерел:

1. Уголовный кодекс Испании / под ред. и с предисл. Н. Ф. Кузнецовой, Ф. М. Решетникова. – М., 1998. – 218 с.
2. Козочкин И. Д. Новый уголовный кодекс Испании / И. Д. Козочкин // Российская юстиция. – 1996. – № 9. – С. 51–52.
3. Крылова Н. Е. Новый Уголовный кодекс Франции / Н. Е. Крылова // Государство и право. – 1994. – № 12. – С. 116–121.
4. Кузнецова Н. Ф. Новый Уголовный кодекс Франции / Н. Ф. Кузнецова // Вестник Московского ун-та. Серия 11. Право. – 1994. – № 2. – С. 34–43.
5. Гришук В. К. Поняття, мета, система та види покарань за Кримінальним кодексом Франції 1992 року / В. К. Гришук, І. В. Красницький // Вісник Львів. ін-ту внутр. справ. – Львів, 2001. – С. 160–168.
6. Уголовный кодекс Италии / науч. ред. и предисл. Р. М. Асланова; пер. с итал. Е. Р. Шубиной. – М., 2005. – 267 с.

7. Козочкін І. Д. Кримінальне право зарубіжних держав. Загальна частина: навчальний посібник / І. Д. Козочкін. – М., 2003. – 576 с.

Шпиляревич В.В.

Статья посвящена исследованию и анализу института мер безопасности по уголовному законодательству отдельных государств романской группы романо-германской правовой системы. В частности, автором констатируется, что научное осмысление зарубежного уголовного законодательства дает возможность лучше понять собственное уголовное законодательство, потому что очевидно, что достоинства и недостатки последнего наиболее рельефно проявляются именно при сравнении его с иностранным законодательством. Более того, знание зарубежного уголовного законодательства позволяет использовать положительный опыт других государств и одновременно избежать ошибок при решении соответствующих вопросов в национальном уголовном праве.

Ключевые слова: уголовное преступление, меры уголовно-правового характера, меры социальной защиты, «опасное состояние» лица, уголовно-правовые меры безопасности.

Spiliarevych V.V.

The article is dedicated to the research and analysis of the institution of security measures in the criminal law of individual states of the Romanesque group of the Romano-Germanic legal system. In particular, the author states that the scientific understanding of foreign criminal law provides an opportunity to better understand the actual criminal law, because it is obvious that the advantages and disadvantages of the latter most clearly manifested precisely when comparing it with foreign law. Moreover, knowledge of foreign criminal legislation allows us to use the positive experience of others States and at the same time to avoid errors in solving relevant issues in national criminal law.

Key words: criminal offense, measures criminal-legal character, measures of social protection, «dangerous condition» of a person, criminal-law measures of safety.